

Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum, Deutschland, Band 2: Freistaat Sachsen, opracowanie Rudolf L a z e r i Erdmute S c h u l t z e przy współudziale Lothara H e r k l o t z a, Klaus a K r o i t z s c h a i Elmara M e y e r a, Bonn 1995, 51 ss., 3 ryciny w tekście, 13 tablic, 1 załącznik.

Idea stworzenia Corpusu rzymskich zabytków z obszaru europejskiej części *Barbaricum* powstała w latach 1979–1980 jako rezultat naukowej dyskusji prowadzonej w gronie tak wybitnych badaczy jak T. Kolnik z Nitry, R. Laser z Berlina, V. Sakar z Pragi, J. Teyral z Brna i J. Wielowiejski z Warszawy. W roku 1982 B. Krüger i J. Wielowiejski opracowali umowę o współpracy między Instytutami Archeologicznymi Akademii Nauk w Berlinie, Nitrze i Warszawie. Jej autorzy bazowali częściowo na projekcie nakreślonym przez R. Lasera z Zentralinstitut für Alte Geschichte und Archäologie in Berlin (ZIAGA). W końcu lat 80-tych przewidywany w projekcie obszar został poszerzony o terytorium ówczesnej RFN a do współpracy włączono Römisch-Germanische Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts we Frankfurcie (RGK). W tym miejscu należy podkreślić wiodącą rolę RGK i jej dyrektora S. v. Schnurbeina, który po zjednoczeniu Niemiec koordynuje prace nad rejestracją rzymskich zabytków w europejskiej części *Barbaricum* oraz finansuje cały szereg związanych z tym zadań.

Korpus zabytków rzymskich w pewnym sensie kontynuuje i rozwija dzieło H. J. Eggersa, chociaż ostateczne cele obu przedsięwzięć wyraźnie się różnią. Najważniejsze prace H. J. Eggersa (*Der römische Import im freien Germanien*. Atlas Urgesch. I. Hamburg 1951 oraz *Zur absoluten Chronologie in der römischen Kaiserzeit im Freien Germanien*. Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz, 2, 1955, 196–244) podporządkowane zostały dwóm głównym celom badawczym, zagadnieniu rzymsko-germańskiego handlu oraz opracowaniu chronologii absolutnej znalezisk germańskich z obszaru *Barbaricum*, bazującej na ich współwystępowaniu z zabytkami rzymskimi. W związku z tym u podstaw rozważań Eggersa znalazły się zasadniczo tylko dwa rodzaje zabytków, naczynia metalowe i szklane, które opracował szczegółowo. Jego katalog nie zawiera bliższych informacji o częściach stroju, ozdobach, broni, ceramice i innych przedmiotach pochodzenia rzymskiego.

Celem autorów przygotowujących regionalne tomy korpusu wydawanego w serii niemieckiej jest wykonanie katalogów wszystkich zabytków rzymskich, od naczyń metalowych, szklanych i glinianych poprzez ozdoby, broń, monety, statuetki, narzędzia do kamieni żarnowych z bazaltu reńskiego włącznie (por. R. Laser, S.v. Schnurbein, *Einführung in das Vorhaben "Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum"* (w:) *Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum, Deutschland, Band 1, Bundesländer Brandenburg und Berlin*, Bonn 1994, s. 2). W dalszej części tego rozdziału znajdujemy szerokie uzasadnienie rezygnacji z używanych przez Eggersa pojęć "import" oraz "Wolna Germania", w miejsce których wprowadzono określenia "znalezisko rzymskie" oraz "europejskie Barbaricum" (s. 2–3).

Recenzowany tom jest drugim z kolei tomem korpusu zabytków rzymskich z obszaru Niemiec. Znalazły się w nim przedmioty rzymskie odkryte w Saksonii. Jego głównymi autorami są berlińscy archeolodzy, znani badacze okresu rzymskiego, R. Laser i E. Schultze, którzy w dużej mierze bazowali na wstępnych pracach E. Meyera. Wprowadzenie do katalogu (s. 1–4) zawiera informacje o ramach czasowych omawianych zabytków, z których najwcześniejsze przypadają na okres późnolateński (np. kotły brązowe E 4–8) a najpóźniejsze na koniec V w. (np. solidy wschodniorzymskiego cesarza Zenona, 474–491 r. po Chr.). Znajdujemy tu również charakterystykę dwunastu wyróżnionych grup zabytków rzymskich. W części wstępnej, poświęconej budowie i układowi katalogu (s. 5–8), omówiono treść 10-ciu rubryk zawierających informacje o położeniu stanowiska (1), o jego charakterze i rodzaju obiektu, z którego pochodzi omawiany zabytek rzymski (2),

o dacie odkrycia (3) i literaturze dotyczącej stanowiska (4), o przynależności zabytku rzymskiego do jednej z dwunastu wyróżnionych grup wraz z jego kluczowym numerem (5). Kolejne rubryki zawierają opis zabytku wraz z ewentualnymi wynikami analiz specjalistycznych (6), zabytki współwystępujące (7), datowanie przedmiotu rzymskiego oraz chronologię znalezisk towarzyszących (8) a także literaturę dotyczącą omawianego zabytku, określenie miejsca jego przechowywania oraz analogie i uwagi szczegółowe (9) a na końcu nazwisko autora opracowania danej pozycji katalogu (10).

Kolejny rozdział pracy (s. 9–11) zawiera ogólne uwagi o odkryciach rzymskich przedmiotów w Saksonii. Znajdujemy tu także informacje o układzie omawianego katalogu, w którym zachowano, charakterystyczny dla podziału administracyjnego byłej DDR, podział na obwody (Bezirken) i powiaty (Kreisen). Rozdział ten zawiera także krótkie informacje o stanie badań nad zabytkami rzymskimi i miejscach ich przechowywania na terenie Saksonii a także uwagi na temat ich rozprzestrzenienia na tym obszarze. Ze względu na większą spójność pracy scharakteryzowany rozdział powinien znajdować się przed wprowadzeniem do katalogu.

Omawiany korpus obejmuje zabytki rzymskie pochodzące z trzech obwodów: Drezno, Lipsk i Karl-Marx-Stadt. Lista podporządkowanych im powiatów rozpoczyna wstęp do katalogu, w którym znajdziemy także wykaz placówek muzealnych i zbiorów, gdzie przechowywane są zabytki rzymskie, wykaz wszystkich rodzajów stosowanych skrótów oraz objaśnienia do tablic z ilustracjami. Pogrupowane zabytki rzymskie zostały ułożone według nazw miejscowości, w obrębie powiatów, gdzie zostały odkryte. Wspomniany zestaw 10-ciu rubryk zawiera wystarczającą informację o każdym z przedmiotów rzymskich. Każda z wyróżnionych grup zabytków, o ile jest ich więcej niż jedna na danym stanowisku, omówiona została osobno z zachowaniem przyjętego schematu rubryk. Dzieło zamykają indeksy: miejscowości, grup zabytków oraz kategorii obiektów, z których pochodzą przedmioty rzymskie, z uwzględnieniem miejsc ich odkrycia oraz numerów kluczowych. Prezentowany na końcu książki materiał ilustracyjny został wzorowo opracowany przez W. Rusta.

Recenzowany tom stanowi niezwykle ważną pozycję wydawniczą. Jego wartość podnosi także uwzględnienie dużej liczby zabytków rzymskich nigdy dotąd nie opublikowanych. Układ katalogu jest przejrzysty, co czyni go łatwym w korzystaniu. Doskonale przygotowany drugi tom niemieckiej serii korpusu zabytków rzymskich pozwala mieć nadzieję, że znajdujące się w przygotowaniu następne tomy będą stanowiły równie ważne pozycje naukowe. Pełna prezentacja całości zbioru przedmiotów rzymskich jest niezbędna nie tylko w badaniach nad różnorodnymi formami kontaktów między ludnością zamieszkującą *Barbaricum* a prowincjami rzymskimi, ale przyczyni się także do poznania mechanizmu adaptacji niektórych osiągnięć cywilizacji rzymskiej na gruncie różnych kultur ludności “barbarzyńskiej”.

Nie ma idealnych katalogów tak jak nie ma idealnych prac w ogóle. Z pewnością znajdują się także przeciwnicy tej formy publikowania źródeł rzymskich. Rzecz jednak w tym, aby kolejne tomy korpusu zabytków rzymskich w europejskiej części *Barbaricum*, pochodzące z różnych obszarów naszego kontynentu, miały zbliżoną, porównywalną formę, która ułatwi badaczom poruszanie się w tym gąszczu przedmiotów obcego pochodzenia. Wiadomo już, że ujednoliconą formę będą miały przede wszystkim tomy korpusu zabytków odkrytych na terenie Niemiec. Zaproponowane dla tego obszaru ściśle powiązanie zakresu terytorialnego kolejnych tomów z jednostkami administracyjnego podziału państwa nie znalazło akceptacji u badaczy z innych krajów europejskich (np. Polska, Słowacja), którzy wkrótce zaproponują nam inną formę katalogu źródeł rzymskich.